

ISIDORA BJELICA
NEBOJŠA PAJKIĆ

Tajna društva u Srbiji

OD SREDNJEG VEKA DO NOVOG MILENIJUMA

■ Laguna ■

Copyright © Isidora Bjelica, 2004.

Copyright © ovog izdanja 2016, LAGUNA

Ova knjiga je posvećena seni Danila Kiša.

*Zahvaljujemo se na pomoči
dr Edvardu Rudeku i dr Patriku Monrou*

Sadržaj

Umesto predgovora	13
Prvo poglavlje	15
Veliki župan protiv bogumila	15
Bogumilstvo i naš demokratizam	17
Drugo poglavlje	25
Sveti Sava i bogumili.	28
Treće poglavlje	36
Templari	38
Veliki majstori templara.	46
Rozenkrojceri.	58
Malteški vitezovi i Jovanovci/Ivanovci.	59
Četvrto poglavlje.	62
Proročanstva	62

Peto poglavlje	81
Pobratimstvo kao osobita vrsta srodstva u Crnoj Gori i sjevernoj Arbaniji.	81
„Tajno društvo za osnivanje slavenskog carstva“ u puku „Karl Ferdinand“ br. 51, u Veneciji god. 1844.. .	114
Šesto poglavlje	163
Masoni	172
Sedmo poglavlje	298
Četnici i dobrovoljci u ratovima za oslobođenje i ujedinjenje.	300
Stupanje u organizaciju <i>Ujedinjenje</i> <i>ili smrt</i> – Solunski proces	322
Ubistvo kneza Mihaila.	342
Osmo poglavlje	354
Sarajevski atentat i organizacija <i>Ujedinjenje ili smrt</i> . .	354
Ostali dokazi da atentat nije izvršen	383
Deveto poglavlje	401
Četnička istorija	403
Deseto poglavlje	415
Završna reč pukovnika Dragutina Dimitrijevića Apisa pred Vojnim sudom za oficire u Solunu 23. maja – 5. juna 1917.	417
Presuda Velikog vojnog suda po krivici	444
Likvidacija organizacije <i>Ujedinjenje ili smrt</i>	457
Prilog	484

Pučista – obaveštajac SSSR-a	488
Mihailović i Tito	497
Jedanaesto poglavlje.	511
Doktor Vesko Savić ili psihijatar broj jedan.	517
Epilog	530
<i>OTPOR</i> – dokumenti	530
Pogled, natrag ili napred	534
<i>O autorima</i>	555

Umesto predgovora

Stranice koje slede, ovaj neobični brevijar svakojakih misterija, treba da se shvate kao jedan predlog za čitanje baštine, ili predlog za razmišljanje, ili provokacija za cerebralne centre logike. Ili dijagonalni priručnik. Bezbroj puta nam se desi, u životu preopterećenom tehnikom održavanja egzistencije, da neku ideju do koje smo stigli posredstvom ovog ili onog izvora, a koju smatramo, ako ne kapitalnom, a ono višestruko podsticajnom, na različite načine i za mnoge ljude dragocenom, ne uspemo da konzervišemo, arhiviramo i tako spasemo od zaborava, ne uspeva nam da njenu potenciju pretvorimo u akciju. Veoma često nam se desi da potom nabasamo na novi materijal koji bi u srazu sa prethodnim, oplodivši ga, proizveo zaključak koji bi nas usmerio dalje; nekada smo toga svesni, veoma često nesvesni jer su teme, motivi i ideje potonuli u tminu nesvesnog što ponekad može biti bolno.

Verovali u to ili ne, prema magacinu vlastite psihe trebalo bi imati više respekta nego prema uličnom kontejneru. Ova knjiga treba da nas podstakne i obodri u veri da je

razmišljanje proces koji može da se kultiviše. Da iluminacija nije samo energetski fenomen. Ova montaža ideja kroz istoriju, držeći se jedne mistifikovane teme – najmistifikovanije, na kraju krajeva, stoga što je najvažnija jer teži da odredi granice istine, pa tako i granice pravde – kreće se od epohe do epohe, od izvora do izvora, od autora do autora koji se u principu drže iste niti kojom bi trebalo da iz lavirinta haosa stignemo do pravoga puta. Ti autori u raznim vremenima govore različitim sintagmama, poštuju ovu ili onu sintaksu. Pošto jezik govori o vremenu koliko i o autoru, ovde je poštovan izvorni stil autora, a tekstovi su jedino prilagođeni sadašnjem pravopisu. U nekoliko navrata, prinudom preglednosti – mada su izbegavana bilo kakva skraćanja jer je princip bio da se celovitost ideje nadredi stilskoj ili tehničkoj doslednosti – bili smo prisiljeni da čitaocu uskratimo sadržaj fusnota koje su vodile preopširnim digresijama. Nekoliko puta, tamo gde je izvor bio oštećen, to je naglašeno na adekvatan način.

U svakom drugom smislu ovde je reč o protoku kompletnog izvornog materijala jer autori ovog brevijara, u ovoj prilici, kao i u mnogim drugim, sebe doživljavaju kao medij kroz koji kultura dotiče do čitaoca koji će to što sazna proslediti dalje...

PRVO POGLAVLJE

Patarensko-bogumilski jeretici protiv pravoslavne Srbije • Suština katarzične akcije velikog župana Stefana Nemanje protiv azijske ezoterije

VELIKI ŽUPAN PROTIV BOGUMILA

Centralno mističko jezgro kompletne indoevropske ezoterije, kičmu celokupnog konspirološkog sistema indoevropskih civilizacija, bilo da ga posmatramo u njegovoj teološko-magijskoj dimenziji, bilo da ga, pomerajući težište preko eklezijalnih prstenova, od teologije ka ideologiji, od religije ka politici, od mističkog ka profanom, od sakralnog ka sekularnom, od inicijacijskog ka laičkom, nalazimo u dualističkim principima gnosticizma. Ma kako se to dualističko pitanje, za današnju postistorijsku i u krajnje pesimističkom smislu postreligijsku perspektivu, činilo kao jedna forma skolastizovanog muzejsko-akademskeg udžbenično-teorijskog materijala, u izvesnoj sekularnoj meri provokativnog za

filosofe istorije i religije, ono je onomad, u vreme definisanja balkanskih nacionalnih država, u nemanjičko vreme kada se kristalisao pojam srpstva, ideja pravoslavlja, konačno i profilisala specifičnost nacionalno-konfesionalnog svetosavskog vjeruju, predstavljalo najrealističniju, najmarkantniju tačku, ideju, silu, opasnost, prema kojoj se trebalo postaviti i koja se morala nedvosmisleno razrešiti.

Zastrašujuće je mnoštvo dualističkih izvedenica kojima se, preko primamljivih socijalnih implikacija i/ili direktnih, transparentnih društvenih povlastica koje u krajnjem smislu, na ovaj ili onaj način, apsolutno asocirajući na aktuelne sektaške trendove, afirmišući jedan populistički antiaristokratski i antielitistički princip, projektujući arhaični, klasični ili moderni, svejedno, pojam demokratije, zapravo pokušava razoriti misterijska metafizička impostacija hrišćanske troične, evharistijske dogmatike. Od katara preko manihejstva, pavlićanstva, masalijanstva, euhita, entuziasta, enkritita, adelfiana, markianista, martiriana, likopetriana, fundajajita, batena, eutihita, eusebijana, hristijana, mihneia, horeuta, panina i abina, timoteista, valentiana, eufemita, adamita, eustatijana, ktiša, audijana, pneumatika, marutskih asketa i isposnika maslijanske provenijencije, satanista (koje ne smete, ali ako baš hoćete možete da brkate sa savremenim satanistima krolijevske ili neke druge kontra-inicijacije), ili arhontiaka, nama znatno poznatijih patarena, u njihovoj transformisanoj patarenskoj nomenklaturi, da bi preko arijanaca i babuna i barboriana stigla kroz bogumile preko Bugarske i Makedonije do Zete i Raške, širila se ova jeres, od Azije ka Evropi, od starozavetnog Istoka, krećući se preko balkanskog misterijskog areala ka profanom, snobovskom Zapadu, gde će se nešto docnije, projektovana kroz templarsko-maltešku derivaciju, petrifikovati u formi ritualne

ezoterije koja će svoju dalju sekularizaciju, transpoziciju u buržoaske, tzv. urbane centre konspirologije ostvariti kroz redefiniciju slobodnog zidarstva i framasonsko pobratimstvo čije izvorne korene, videćemo kasnije, možemo da pronađemo upravo u slovenskoj krvnoj konspirologiji u kultu pobratimstva, gde se, pre nego je to svekolika mistička erudicija definisala, izvelo jovanovačko misterijsko jednačenje, preklapanje aura Sv. Jovana Krstitelja i njegovog gnostičkog pandana Jovana Jevandeliste.

Ali, kao što smo rekli, cela ta krvoločna iliti krvokulturna konspirologija – koja će svoju najekstremniju dimenziju dosegnuti u komunističko-terorističkoj eksploataciji šiitsko-asasinskog glorifikovanja smrti, ili orgijaškog ekstatizma smrti kao seksa, kroz pretvaranje paganskog transa u egzekutivnu operativnost – imala je polazište još onomad u bogumilskoj jeresi koja je trebalo da tu populističku, demokratsko-antihrišćansku i transnacionalnu doktrinu raširi put zapada kroz balkanske dveri.

Veliki župan Stefan Nemanja i njegov sin Rastko Nemanjić, potonji Sveti Simeon i Sveti Sava, mislili su drugačije.

BOGUMILSTVO I NAŠ DEMOKRATIZAM

Da se razume naš demokratizam, koji je, preživljavajući u devetnaestom veku svoju evoluciju, vodio borbu često i sa onim faktorima u državi čija je tendencija bila modernizovanje zaostale Srbije, i da se shvate tolike nerazumljive pojave današnjice, potrebno je baciti istoričarski pogled na našu davniju prošlost. Studija našeg srednjeg veka mora odmah zastati pred bogumilskim pokretom. On je jedan od najkardinalnijih problema našeg nerasvetljenog srednjeg

veka i Rački je to razložno uviđao, mada učeni akademik nije ušao u pitanje na ovaj način na koji moderni historičar bar pokušava u njega prodreti. Otkud da ta jeres uzme toliko maha kod nas? Nalazeći tehničke podloge, ako bi se tako moglo reći, u privrednim odnosima, bogumilstvo je toliko u psihi sveta da ono ne daje utisak ubačene religije, već nečeg izvornog. Ta jeres je u našem srednjem veku pokret džinovskih razmera.

Mireći kolektivističnost sa rudimentarnim instinktima privatne svojine i udarajući u najtajnije pokrete naše psihe, bogumilstvo je postalo i suviše jako, tako da je Nemanja u njemu imao opasnog takmaca.

Poreklo te jeresi je na Istoku, a krajnji joj je koren u staroj hrišćanskoj crkvi. Prva grana su pavličani. Postali su iz gnostičke sekte, a njih su u VIII i X veku vizantijski carevi, kao ratničko pogranično pleme, doseljavali na Balkan. U Bugarskoj oni naglo uzimaju maha. Druga grana su euhiti, ili bogumili, takođe doseljeni sa istočne vizantijske granice. I njihova će se organizacija širiti kao poplava, naročito u Bosni. Jeres se dohvata i zemalja van Balkana. U severnoj Italiji, u XI veku, Patarija je bila jedna socijalno-revolucionarna stranka u velikim lombardijskim gradovima, naročito u Milanu. Suprotnost između visokog klira, *koji je poticao iz germanskoga plemstva*, i krupne buržoazije, na jednoj strani, i nižeg klira, koji je bio u savezu sa demokratskim elementima, sitnom buržoazijom, sve je oštija i daje impulsa Patariji.

Na Zapadu je ta jeres dolazila i sa Balkana i preko krstaških ratova, kao i trgovačkih veza. Tu, na Zapadu, stapaju se pavličanstvo i euhitstvo i postaju katari, ali katari nisu celina u punom smislu te reči. Razbili su se u struje. U Italiji su,

dakle, patareni, a u Francuskoj te jeretike zovu i *tisserands* jer su imali ogroman broj pristalica među tkačima, ili, po gradu Albiju, albigenezima.

U nekim predelima zovu ih bulgari ili publicani.

Jeres se na Zapadu buni protiv države, čiji su nosioci tada bili Germani. To je slučaj sa patarenima, a u južnoj Francuskoj albigenezi vode dugu i krvavu borbu protivu severne Francuske, odakle potiče država. I papstvo goni tu sektu. Protivu albigeneza, koje vodi Rejmond od Tuluze, Inoćentije III povešće krstaški rat (1209–1229) i ta je borba istrebila dobar deo stanovništva.

Ali ne treba zaboraviti da je ta jeres, koja je i na Balkanu i na Zapadu našla terena, prolazeći kroz rase, na Balkanu, ipak, nešto drugo no na Zapadu. Romani nisu bili toliko protivu države kao takve, koliko protiv jednog tipa države, germanskog, dok je kod Slovena bilo više bunjenja na državu uopšte, na državu kao takvu.

U Slovena je rasno to odsustvo razvijenog i normalnog instinkta države. Prva je slovenska država Bugarska. Nju su stvorili Tatari, kao što su Normani izgradili rusku državu. Zar u psihi ruskoj nema mnogo onoga što podseća na bogumilstvo i zar ne bi bila interesantna studija naći dodirnosti između bogumilstva i tolstojizma? Najveći Sloven, kome je priroda dala nadgenijalnost, bio je u duši i jedan bogumil.

Špengler greši kad u *Propasti Zapada* eliminiše rasni moment. Ma koliko da je problem rasa u tami, i mada je najjači teoretičar rasne teorije Gibon upadao u generalisanja i povlačio sasvim smeđe poteze, prenoseći često osobine koje pripadaju ljudstvu na pojedine rase, duša kulture, o kojoj Špengler govori, ne da se odvojiti od duše rasa. Latentni nagoni rase dolaze do izraza kroz razne forme. Slovenstvo je

bogumilstvu dalo mnogo svoga i kroz to su ti pokreti nešto sasvim drugo od pokreta u Evropi.¹

Nemanja je stvorio državu tek kroz borbu sa tom jeresi, koja je zahvatila ogromnu većinu naroda.

Bogumilstvo se podmuklom upornošću bunilo protiv *imperije*, koju sprovode Nemanja i njegova čudna i neobjašnjena porodica, čije varvarstvo miri germansko osvajaštvo sa vizantijskom diplomatijom. Nemanja goni bogumilstvo „ognjem i mačem“. Nemanja ga proganja i kao katolik², jer papstvo, kao što rekosmo, ne trpi tu jeres, i kao državnik. Strašno je bacanje Nemanje na bogumilstvo i elementarna je ta borba. Ko je Nemanja, taj dinast koji bi po energiji svoga državištva mogao navesti na misao da je Norman, iz one rase koja je u Evropi uglavnom tada stvarala državu,

¹ U tom pogledu je i karakteristična paralela između Nemca Lutera i Slovena Husa. Luter je u svojoj težnji da se vrati prvobitnom hrišćanstvu postao najdosledniji protivnik težnje Katoličke crkve da državu, preko koje je i došla do moći, potčini sebi, ali u tom svom opiranju Katoličkoj crkvi nije protiv države. Trajčke je dovodio u vezu Makijavelija i Lutera iako se oni i po polaznim tačkama i po ciljevima razlikuju. A pri organizovanju svoje, Protestantske crkve, Luter pravi kompromis sa nemačkim kneževima, koji su ga podržavali u njegovoj borbi protivu pape i Karla V. Sloven Hus, u kojem je bilo nečeg nejasno bogumilskog, nije samo protiv Rima, no i protiv svetovne vlasti.

² Državnik Nemanja gonio je bogumilstvo, ali je tu on i katolik, jer je čudno da taj dinast, koji je izdizao pravoslavlje zato što je ono bilo pod državom, nije samo kršten u katoličkoj crkvi, nego je i u duši bio katolik. To se vidi iz mnogih fakata koja se nalaze u Jirečkovoju *Istoriji Srba*, prevod Jovana Radonjića (prva sveska, str. 188–206). Nemanja posvećuje dva manastira, i Studenicu i Hilandar, Bogorodici, a umire „okružen svojim monasima, pred slikom majke božje...“

Kult Madone, kojim je sprovodnik države i pravoslavlja bio prožet, čisto je katolički jer je asketsko pravoslavlje više u standardima Hrista, a katolicizam u suzama Bogomajke i jer u pravoslavlju božanstvo pada sa Sina i Majku, a u katolicizmu sa Majke na Sina.

a čija svirepa lukavost odaje jednog vizantinca? Bogumili nisu hteli to što je hteo naš vladalac i poneo se Nemanja sa bogumilima, čijim učenjima nedostajaše metafizika religije i čijoj duši ne beše ugodna njegova država. Oni mrze vlast, mrze podmuklom mržnjom u kojoj se sakrilo njihovo neumereno, a kukavičko vlastoljublje. Nemanja ih je savladao, zato je mogao da stvori državu, ali ih nije uništio. Na stranu činjenica da se bez bogumilstva ne da objasniti ona specijalna demokratičnost naše crkve. Bogumilstvo je uspelo da uđe i u tu crkvu, koja je bila pod državom dotle dok je država bila jaka, a da, kad država stane slabiti, počne težiti da za poglavara crkve digne one koji bi u stvari bili neka vrsta bogumilskog deda i sveštenicima sve više davali svojih instinkata. Na stranu taj uticaj bogumilstva na državnu crkvu, koji je učinio da su se u ropstvu Turcima bogumilska masa i naša pravoslavna crkva slili u jedno, glavno je da ne treba nikada zaboraviti da ta jeres, ne samo da živi posle Nemanje i Nemanjića, nego i danas.

I isto tako ne treba zaboraviti da ta jeres nije samo protiv imperije, već je i nenacionalna, bez koncepcije celoga naroda, velike celine. I zato taj pokret, koji se buni protiv velike i moćne države, kad sam učestvuje u državi postaje separatistički. Bosna je uvek separatistička, a separatizam te pokrajine ne da se objasniti bez bogumilstva. Bosna je bila separatistička i u našem srednjem veku pa donekle, i u mnogo manjoj meri, i kao turska provincija. Oni lako priđoše osvajaču. Bez osećanja svoje imperije, nemajući instinkta narodne celine, a mučki i egoistični, bogumili iz Bosne prihvatiše islam lako, ali utoliko lakše ukoliko se od mase ide ka povlašćenom staležu.

Bogumilska i separatistička Bosna prešla je u islam, a u islamu se tuđa vera i tuđa država identifikuju da bi ovaj

mogao postati baš ono što naši bogumili nisu hteli kad je bila u pitanju naša država – imperijalistički.

Bogumili su kroz veru rušili svoju državu, njen imperijalizam, a bosanska vlastela prešla je u veru koja prožima državu i njeno osvajaštvo. Tako se desio istorijski paradoks da je sekta koja je više od svih sekti stajala na dualizmu, odvojenosti države i crkve, prelazeći u drugu veru demantovala sebe.³

Mržnja bogumila prema svojoj državi nije nosila samo prelaz u islam, nego i ropstvo najširih narodnih slojeva, onih koje je ipak nešto sprečavalo da se sasvim predaju osvajaču. Ropstvo je donelo svoje momente, ali je ono nastavak bogumilstva. Bogumilstvo je mrzelo svoju državu i u toj mržnji prema svojoj državi ono je bilo čudno, tajanstveno dozivanje tuđe države, tuđe imperije. I mržnja prema državi ostaje. Grči se ropski, laže da ne mrzi, samo menja objekt. Nastala je mržnja prema turskoj državi.

Naš demokratizam je i danas, posle prevaljene, iako još ni izdaleka završene, evolucije, u nagonima bogumilstva i ropstva. Kad se hvatao ukoštac sa Miloševom despotijom, i docnije, on je bio jedan pokret koji nije uvek hteo državu, a haotičnost je samo pojačavana zato što ni oni koji su je hteli nisu bili uvek sposobni ni da je sprovedu, ni da u državi oseće nešto što je nad svima. Oni su često bili takvi da su

³ Od svih hrišćanskih sekta jedino se kalvinizam približavao izjednačenju države i crkve, ali njegova teokratska država ipak nije bila ono što je islam zamišljao i sprovodio i zato se kalvinistički ideal države razbio u samom širenju te religiozne doktrine formirane u Ženevi u trećoj deceniji 16. veka. I najviše su ga u toku istorijskog procesa razbijali engleska i američka demokratija, mada se kalvinizam može smatrati za njihovog tvorca. Engleska demokratija u svom imperijalizmu i američka u ciničnoj onovečnosti uvek su u lažnom odnosu prema onoj religiji od koje potiču, a čiji, isto tako lažni, idealizam demantuju.

ometali unutrašnju evoluciju našeg demokratizma. Refleksa bogumilstva ima još uvek. Ostavimo na stranu razne seljačke bune u nas, Đakovu i Zaječarsku, koje su imale dosta i od osećanja jednog sveta koji se oslobodio Turaka i od bogumilsko-ropskih tonova, u nas ni socijalistički pokreti ne kidaju veze sa bogumilstvom.

Dragiša Lapčević, čiju bistrinu cenimo, u svojoj istoriji našeg socijalizma gledao je da na neki način spase, koliko je to god moguće, izvesnu marksističnost socijalizma Markovićevog, Žujovićevog, pa čak i Vase Pelagića. Oni nisu marksisti, iako se naročito za Svetozara Markovića ne može reći da je neupućen u marksizam. On nije marksist, ne toliko zato što se Marksova doktrina nije dala primeniti na naše privredne odnose, već još više zato što se nešto u njegovoj prirodi bunilo protiv marksizma, koji je u svem svom evolucionizmu jedna zapadnjačka teorija. A Vasa Pelagić je u svojoj poražavajućoj mešavini pojmova bio dosta bogumil. On je uostalom i ličio na nekog malo poremećenog bogumilskog deda, a bogumilski ded je tribun svoje vrste, jer bi on bio vladar mase da nije svetac, kao što bi bio svetac da nije vladar mase. I nije bio mali broj naših malih ljudi koji su prema tom Pelagiću imali jedan odnos vernika prema svecu-vodi.

A karakteristično je da naš radnički pokret, onda kad je postao marksistički, ne ostaje dugo u onom marksizmu kako ga zapadnjački teoretičari i protivnici ruskog boljševizma shvataju. On prilazi Rusiji, a to prilaženje Rusiji, iako mi nismo u duši ono iz čega se načinio boljševizam, to je antizapadnjaštvo koje svoj krajnji koren ima u bogumilskoj psihi.

U naše dane i u ovim krajevima Evrope dva su pokreta vrlo mnogo bogumilska. Jedan se javio u Bugarskoj. Zato što je ranije bila, kao i Srbija, pod boljim osvajačem, pod

osvajačem koji malo truže, i zato što je bila, mada odskora, slobodna država, javio se Stamboliski. On je bio za Bugarsku državu, ali njegov seljački pokret imao je svoje krajnje motive u bogumilstvu, koje je nekada gospodarilo dušom Bugarske. I da toga nije bilo, seljački pokret u Bugarskoj i njegov tragični vođ, izdan od seljaka i pretučen od makedonstvujućih, ne bi pali.

Drugi je bogumilski pokret onaj u Hrvatskoj. Zar u seljačkom pokretu u Hrvatskoj, u njegovom separatizmu i njegovoj lažnoj mirotvornosti, nema bogumilskih reminiscencija. Razume se da je taj pokret, kome je na čelu Radić, jedan demagog sa izvesnom slavjanskom egzaltacijom i lukavošću austrijskog provincijskog političara, ima mnogo onoga što su robovanje Beču i Pešti i katolicizam doneli. Ali ostaje istina da je ta partija u psihičkoj vezi sa onim pokretom koji zbog verskog fanatizma nije hteo svoju veliku državu. I Radićeva Hrvatska hoće da, kao Bosna u srednjem veku, ruši veliku državu. Kao ona Bosna koja je posle iz svoje sredine dala čitav red čija će se slabost pokazati u prilaženju drugoj veri i drugoj državi.

I zato je osnovno pitanje: da li će naš demokratizam uspeti da postane državotvoran i priđe velikim reformama bez kojih ne može izaći iz svoje teške krize naša, danas proširena država? Naš demokratizam je na raskrsnici. Pitanje je, dakle, prostije rečeno: može li naš demokratizam, koji je, dolazeći u dodir sa vlašću i novcem izgubio ravnotežu, konačno pobediti bogumilstvo?

Dušan N. Nikolajević

DRUGO POGLAVLJE

Velika misija Svetog Save – principi istočnog misterijskog otpora prozelitskim atacima papocarističke jeresi
• *Raška između istočnih adepata i zapadnih redovnika*

Nemoguće je, iz današnje perspektive određene falsifikovanim, hiperinterpretiranim faktima takozvane istorije, iliti korigovane memorije, razumeti ne samo grandioznu misiju Svetog Save, nego ni osnovne koordinate konspirološkog trougla koji je formiran u relacijama bogumilskog dualizma, islamskog misticizma i zapadnog tevtonsko-templarsko-jovanovskog pseudomisterijskog romantizma prelomljenog kroz prizmu asasinskog orgijaškog eros-i-tanatos legionarskog (plaćeničkog pljačkaškog) pragmatizma.

Kroki operativnih zadataka Rastka Nemanjića, Svetog Save, podrazumeva, s jedne strane produžetak antibogumilske ortodoksne politike njegovog oca, velikog župana Stefana Nemanje, potom izmirenje sukobljene braće, dinastičkih pretendena, dukljanskog Vukana i Stefana Prvovenčanog te, iznad svega, učvršćivanje, utvrđivanje autokefalnosti

Srpske pravoslavne crkve. Nakon krunisanja za srpskog kralja Rastkovog nećaka Radoslava, pošto je dvadesetak godina ranije nad moštima Svetog Simeona izmirio braću Vukana i Stefana čiji je sukob, na izvestan način, koincidirao sa strahotnim konsekvencama Četvrtog krstaškog pohoda – koji zapadna misterijska literatura voli da izbegava, a koji je kompromitovao celu sakralnu dimenziju krstaške misije jer nije ni dobacio do Svete zemlje, zadovoljavajući se svojim egzoterijskim ciljem, razaranjem Vizantije, opsedanjem Carigrada i Svete Gore – Sveti Sava se uputio tamo gde razulareni krstaši nisu ni stigli. Ali 1229, deset godina pošto je Sveti Sava hirotonisan za prvog srpskog arhiepiskopa, dakle, pošto je konsolidovao i srpsku državu i pravoslavnu ekleziju, i kada odlazi u Palestinu, tamo je mogao da se suoči sa najkardinalnijim aspektima katoličko-islamskog, kvazi-mističnog, pseudokonspirološkog pragmatizma čije osnovne odrednice neodoljivo i cinično asociraju na kompoziciju azijsko-komunističko-vatikanskog koncepta čije će najbrutalnije posledice na svojoj koži i svome tlu najbolnije osetiti potomci nemanjičke Srbije, duhovni sledbenici svetosavskog doživljaja bogočoveka i čovekoljublja. Sveti Sava je stigao u Palestinu pošto su od prolaska Fridriha I Barbarose, nemačko-rimskog cara, kroz Nemanjinu Srbiju, u prozelitsko-krstaškoj misiji, koja je neodvojiva od svetogralske misterije i kulta ekskalibura, prohujala tri krstaška rata: Treći u kojem će Ričard Lavlje Srce, Filip II Avgust i Barbarosa bezuspešno pokušati da osvoje Jerusalim definitivno stavljajući krstašku strategiju u funkciju templarskog legionarstva, iako su razdori u ovom redu, pod majstorskim vođstvom Žerara de Ridefora, obezbedili uslove sultanu Saladinu da još 1187. osvoji Jerusalim; Četvrti (1202–1204)

u kojem će se više nego otvoreno oštrica krstaškog mača, utopljena u asasinsku, šiitsku magiju, izokrenuti u pravcu antivizantijskog udara koji će se, umesto oslobađanja Jerusalima od islamskog okupatora, usmeriti na osvajanje Svete Gore. Uostalom, dve godine nakon toga, svestan misterijske dimenzije tog krstaškog manevra, Sveti Sava će preneti očeve mošti u rodnu Srbiju. Međutim, njegov dolazak u Svetu zemlju pada u kulminaciji Petog krstaškog pohoda u kojem su se na najbrutalniji način iskazali diferencijalni interesi oficijelnih zapadnih ritera pod vođstvom Fridriha II Hoenštaufena te templarskih i jovanovskih pretenzija naspram islamske inoverne ezoterijske strategije. Samo je podvižnička nadmoćnost pravoslavnog svetitelja mogla da se nadvije iznad više nego slojevitih, ma kako dubioznih i sa spoljne tačke gledano, očigledno, današnjim rečnikom rečeno, komercijalnih i u tom smislu više nego profitabilnih manevarskih i diplomatskih ponuda zapadnih hodočasnika, do neslućenih razmera porinutih u islamsku mistiku kojom će zauvek biti markirana ezoterija zapadne civilizacije. Ne treba naglašavati da je reč o derivaciji istog onog gnosticističkog, primordijalno antihrišćanskog, haosocentričnog dualizma s kojim je Rastkov otac, veliki župan Stefan Nemanja na najeklatantniji način pokušao da raščisti, a njegov sin nastavio očevim stopama. Ali uprkos veličanstvenoj viziji Svetog Save i njegovom neprikosnovenom, ali suptilnom vajanju pravoslavne doktrine među Srbima, ipak će, u potonjem, svetosavskom modelu pravoslavne vere, u izvesnoj meri, u folklornim ili običajnim razmerama provejavati refleksi istrošenih bogumilskih rituala. Taj, u osnovi laički, centrifugalni refleks će, kroz dalje istorijske etape, demonstrirati propulzivnu energiju koja će se akumulirati u pravcu

liberalne koncentracije koja se neminovno strukturirše kroz afinitet prema subinstitucionalnom, adogmatском organizovanju oko apokrifne mistike.

SVETI SAVA I BOGUMILI

Izgleda da se danas o Svetom Savi ne bi imalo nešto naročito novo da čuje, jer se o njemu toliko sluša i čita. Ali već i sama ta činjenica što se o Svetom Savi toliko govori napominje da su svetosavska duhovna sagledanja beskrajna, kao što je i duhovno zračenje svetosavlja beskrajno. Nije li baš istorija našeg naroda mnogo puta pokazala kako je Sveti Sava njegov mistični roditelj i voditelj? Da se stoga o Svetom Savi može još mnogo da kaže, naročito s obzirom na njegov istorijski značaj, mogli smo se nedavno uveriti prilikom 700-godišnjice njegove smrti. Bilo je tu značajnih zapažanja i zanimljivih pojedinosti. Međutim, nije poznato da je pominjana izvesna veza Svetog Save sa bogumilstvom, što bi u stvari bio jedan nešto smeliji, ali vrlo interesantan naš srednjekovni problem.

Opšte je mišljenje da su bogumili bili hrišćanski jeretici, sektaši. Poput maloazijskih jeretika pavličana iz VII veka i persijsko-gnostičke jeresi manihejstva iz III veka, jer svi stoje u idejno-genetičkoj vezi, i bogumili su verovali u dva boga. Veći, dobri bog je tvorac nevidljivog, a manji, Lucifer, vidljivog sveta. Pošto je Lucifer stvorio čoveka po telu, bogumili su bili vrlo strogi asketi, kako bi na taj način omogućili duši da se što uspešnije bori protiv okova tela. Dosledno tome, odbacivali su sve one stvari koje služe pri vršenju verskih obreda. Izbegavali su svaki materijalni elemenat u svom verskom izražavanju. Tako nisu imali ni crkava, ni ma

kakvih bogoslužbenih predmeta, pa to bio sam krst ili voda za krštenje. Prema tome sav im se religiozni kult sastojao u čitanju *Očenaša*, proizvoljnom tumačenju jevanđelja, zatim nekih odlomaka iz *Novog*, i psaltira iz *Starog zaveta*.

Bogumilstvo se javilo nešto pre polovine X veka u Bugarskoj, za vreme slabog cara Petra. Odatle se ono širilo dalje po Balkanu. Kao nepodesan elemenat za konsolidaciju srpske države, Nemanja ih krajem XII veka proteruje. Tada su ti jeretici prešli u Bosnu, čiji su vladari već u to vreme bili mađarski vazali i bili prinuđeni da vode mađarsku državnu politiku. Doduše, ni mađarska politika nije imala slobodne ruke: ona je sasvim verno služila intencijama Rimske kurije. Ipak sve to nije ništa smetalo da su se bogumili u Bosni neobično dobro osećali, kao kod svoje kuće. Svojim učenjem su pridobili čak i bosanske vladare, te se Rimska kurija, pomoću mađarskih legija, uzalud borila gotovo puna tri veka da Bosnu očisti od tih jeretika, patarena, kako ih ona naziva. Najposle su bogumili posle pada Bosne pod Turke, 1463 godine, listom prešli u islam, te im se posle te godine uopšte gubi trag.

Tako uglavnom uči istorija. Ali u literaturi o bogumilstvu poslednjih decenija, naročito poslednjih godina, bogumilstvo se javlja kao problem. Taj problem, prema objašnjenju onih koji se njim bave, nažalost nije uvek tretiran sa dovoljno objektivnosti. Više nego ma koje naše istorijsko pitanje ono je do neverovatnosti uznemirilo naše duhove. Ljudi su se svrstavali u frontove i tvrdoglavo branili svoje nazore. Pa ipak našli su se i ljudi koji su postepeno i istrajno, i sa jednom sjajnom pronicljivošću, umeli tu i tamo da skinu stoletnu prašinu sa srednjovekovne bosanske misterije. Nije izostajala reakcija, vrlo žustra i vrlo čudna. Ali šta mari što je bogumilska Bosna nekom trebala! Stalno i sve odlučnije

preturanje prošlosti nije više moglo da se zaustavi. Još sedme decenije XIX veka otpočelo je da se polemise o bogumilstvu. Danas gotovo niko više ne sumnja da su bogumilstvu poljuljani temelji i da ono više nije stvarnost već problem. Zašto je bogumilstvo problem? Zato što se ni do danas još nije našao nijedan domaći izvor koji bi govorio u prilog bogumilstvu. O bosanskim patarenima jedino govore dva-tri latinska spisa. Da ostavimo na stranu ko ih je pisao i zašto ih je pisao. Ali novije proučavanje srednjovekovne Bosne sve više dovodi u sumnju tačnost tih latinskih spisa, jer dovodi u sumnju i postojanje samog bogumilstva. Uzmimo samo slučaj sa tzv. bogumilskim grobovima, tim monolitnim sarkofazima, u narodu nazvanim stećcima, mramorovima, mašetima, grčkim grobljima itd. Tim nadgrobnim spomenicima se davao vanredno veliki značaj kao dokumentima bogumilske jeresi. Međutim, kad bi ti spomenici imali ma šta zajedničko sa bogumilstvom, našlo bi se takvog kamenja i u Bugarskoj i u donemanjičkoj Srbiji, a zatim u severnoj Italiji i južnoj Francuskoj, gde se bogumilstvo širilo. Ti nadgrobni spomenici počinju da se javljaju mnogo pre bogumilske jeresi, naročito u Hercegovini. Običaj polaganja sarkofaga na grob umrlih, iako u početku građenih od drveta, nije bio nepoznat u slovenskoj pradomovini na severu. Po natpisima koje čitamo na tim spomenicima, a s obzirom i na njihovu monumentalnu izradu, to su bila isključivo groblja bosanske srednjovekovne vlastele, sahranjivane na svojim feudalnim dobrima, „na svojoj plemenitoj zemlji“, kako oni kažu, i samo vrlo retko i nekim slučajem „na zemlji tuždi“. Sem toga, neretko na tim spomenicima srećemo znak krsta, a na jednom nadgrobnom spomeniku u vidu obeliska, nađenom u selu Donjoj Zgošći, nedaleko od grada Bobovca, grafički je prikazana čitava grobna crkva, kapela,

sa fasadom, svećnjacima, oltarom sa časnom trpezom i svim liturgijskim svetim sasudima za euharistiju. Na srednjovekovnim bosanskim grobljima se često i stvarno nalaze crkvene razvaline, tzv. crkvišta, i sad nije nimalo čudno što je „gost“ Radin, član više bogumilske jerarhije, što mu i sama titula kaže, u svom testamentu ostavio 140 dukata da mu se sazida crkva u kojoj će biti sahranjen. A kakvi su to bogumili koji podižu sebi crkve, sasvim po ortodoksnom uzoru, i sahranjuju se u njima ili oko njih?

Tako isto uzalud će se tražiti ma kakav trag bogumilske jeresi u sačuvanim poveljama i pismima bosanskih vladara i velikaša, jer će se pre u tim starim ćirilničnim dokumentima otkriti jedno ispravno hrišćansko verovanje.

Najzad, ni bosanski muslimani, koji su po opštem shvatanju islamizirani bogumilski elemenat, svojim predanjem i običajima ničim ne ukazuju na svoje bogumilsko poreklo. Među muslimanima, naprotiv, mogu se zapaziti izvesni ortodoksni znaci hrišćanskog kulta, sudeći po dosad poznatim njihovim običajima na pravoslavni Đurđevdan i Ilindan.

Može se još dugo preturati po bosanskoj prošlosti, ali se neće naići na trag bogumilske jeresi. Zato je potrebno da se bogumilski problem postavi na sasvim drugu osnovu i da se posmatra u sasvim drugoj svetlosti. Da se ne tretira, dakle, više kao pitanje hrišćanske dogmatike, već kao pitanje slovensko-socijalno i slovensko-političko u širokom smislu te reči. Na taj način bogumilstvo više neće biti nikakav bosanski specijalitet, već jedna opšta južnoslovenska pojava, koju naš narod nije mogao izbeći u početnom stadijumu svoga duhovnog i državnog formiranja. Pošto se našao između dve stare i moćne svetske kulture, latinske i grčke, zar nije našem sirovom, neiskusnom, politički neorganizovanom i duhovno nesređenom narodu pretilo žalosno nestajanje

u etničkom stapanju, kao što se to i desilo srpskim naseljima na krajnjem jugu Balkana, i kao što je to uostalom bio slučaj s tolikim varvarima. Srećom, naši preci nisu marili što je sudbina vizantijske imperije tako mnogo zavisila od njihovog asimilovanja. Srbi su, isto kao i Hrvati, čuvali svoje rasne osobine, tradiciju, običaje, zato su se opirali čak i primanju hrišćanstva, jer je ono trebalo da posluži njihovoj jelinizaciji ili romanizaciji. Stoga hrišćanstvo zadugo nije moglo uhvatiti korena među Srbima. Tek slovenski hrišćanski misionari sveti Ćirilo i Metodije, a naročito njihovi slovenski učenici krajem IX veka, mogli su da šire hrišćanstvo po srpskim i hrvatskim krajevima. Ali je to hrišćanstvo u svemu slovensko: knjige, bogoslužjenje, čak i nazivi za sveštenoslužitelje sve je na slovenskom jeziku, kao što je i sveštenstvo isključivo slovensko. Ta tako pametno započeta hristijanizacija ubrzala je duhovnu i političku konsolidaciju Jugoslovena, o čemu najbolje svedoči sjajna epoha jednog Simeona, pa Tomislava, Časlava i Samuila, tj. kraj IX i ceo X vek. Takav obrt stvari iznenadio je svakako i grčku i latinsku diplomatiju, koja sad ne propušta nijednu priliku da stane na put izgrađivanju jedne nove kulture. Poznato je kako se na splitskim saborima vodila ogorčena borba za slovensku službu, a poznata su i ona odvratna sredstva grčke jerarhije kojima je u XI veku kidisala da uništi u ohridskoj oblasti svaki trag slovenske pismenosti, kojoj je baš Ohrid bio prva kolevka. To je naš narod ogorčilo. On okreće leđa latinskoj i grčkoj jerarhiji da bi našao svoj sopstveni put ka daljem svom duhovnom i nacionalnom formiranju. Grčko sveštenstvo je doduše silom naturano, ali se ono u srpskim krajevima ni u XI ni u XII veku više nije moglo afirmisati. To je zadalo veliku brigu Nemanji, koji je po svojoj kulturnoj orijentaciji bio vizantofil, iz čega je sledilo da je, svakako u

najboljoj nameri, podupirao rad grčke jerarhijske vlasti u Srbiji. Tako se desilo da je Nemanja čak i sam želeo da se u njegovoj zemlji što potpunije sprovede crkvena organizacija formalno onako kao u Vizantiji, po grčkom uzoru. To je međutim izazvalo reakciju. Opozicija nije htela da se podvrgne Nemanjinoj crkvenoj politici i zato je bila kažnjavana, gonjena i proterivana. Ali je ona pritajeno živela u Srbiji i dalje, i tek je Sveti Sava duhovno sredio Srbiju, da bi zatim mogao da ostvari svoje genijalno političko i nacionalno delo.

Sveti Sava je, pre no što je srpskoj crkvi izradio samostalnost, dugo godina živeo u Srbiji u neposrednom dodiru s narodom. Tako, upoznavši život, običaje i prilike u kojima se nalazio srpski narod, budući i sam sin toga naroda, Sveti Sava je svoj prosvetiteljski rad razvijao vodeći računa o svim tim činjenicama i prilikama. Jedna narodna priča, koju je zapisao dr. Vladimir Ćorović, vrlo lepo karakteriše taj Savin rad: „Putovao Sveti Sava lađom po vodi“, počinje ta priča. „Došavši pod neku obalu opazi čoveka pustinjaka gde preskače preko jame, pa kad preskoči na jednu stranu rekne: 'ovo Bogu', a kada se povratu natrag rekne 'ovo meni', pa sve tako. Čudeći se Sveti Sava njegovom poslu, zapita ga šta to radi, našto mu ovaj odgovori da se moli Bogu. Tu ga Sveti Sava pouči kako se Bogu treba moliti, a ne kako on to čini, i nauči ga *Oče naš*. Sveti Sava onda sede na lađu i ode dalje. Čim je Sveti Sava otišao, pustinjač zaboravi molitvu, te stade trčati po vodi za Svetim Savom i vikati neka ga još jedan put pouči moliti jer je zaboravio. Sveti Sava, videći da pustinjač ide po vodi kao po suhu, odgovori mu: 'Kad tebe drži voda s tom molitvom, tebi bolja i ne treba. Stoga se moli kao i dosad'. Vodeći računa, kako kaže ova priča, o narodnim religioznim koncepcijama i njegovim duhovnim mogućnostima, Sveti Sava je izabrao odista apostolski

uzvišen put kojim će se u srpskom narodu ukoreniti verski i moralni principi Hristove nauke. Zašto se u Srbiji još za života Svetog Save, naročito posle 1219. godine, kad je srpski narod zaslugom Svetog Save dobio svoju samostalnu narodnu crkvu, više ne javlja nikakva jeres i opozicija? Zato što je srpski narod svojim duhom razumeo delo svoga prosvetitelja, delo ljubavi jednoga svetitelja prema narodu svome i narodu Božjem. A srpskom narodu je takva ljubav bila tada najpotrebnija, jer je on u doba Svetog Save bio dete i u duhovnom i u nacionalnom svom uzrastu. Zato je srpski narod tako jednodušno pošao za Svetim Savom, u njemu video jedino moguć svoj put, duhom njegovim živeo i pisao svoju istoriju.

Sjajna epoha nemanjićkih vladara, koji su svi manje-više bili dostojni nosioci svetosavske misli, omogućila je Srbiji jedan veličanstveni kulturni polet na svim poljima ljudskog stvaralaštva. To je bilo zlatno doba Srbije. Nažalost baš u tom vremenu je srpski narod u Bosni vodio neprekidnu borbu za svoj opstanak sa jednim upornim neprijateljem koji je hteo da ga duhovno obezliči. Kakvi bogumili, kakvi patareni? To su bili samo diplomatski trikovi. Sveti Sava je još za svoga života to video te je neka sedišta srpskih episkopa, kao onog dabarskog, primakao bosanskoj granici. Za Bosnu je bila korisna ta blizina. Kad su Turci proterali inkvizitore i Mađare i ušli u Bosnu, ona je odmah pokazala svoj pravi lik, koji je u stvari bio svetosavski lik. Hroničari toga doba ne spomenuše nijedan slučaj bogumilske jeresi u Bosni. To se ne može objasniti nikakvom slučajnošću, a najmanje jednim tako površnim i sasvim nenaučnim dokazivanjem da su bogumili listom primili muhamedansku veru. Bogumili, čija tritagodišnjom borbom prekaljena duhovna otpornost treba da zadivljuje, nisu imali potrebe da to čine već i stoga

što su Turci u verskom pogledu bili nesravnjivo tolerantniji od njihovih pređašnjih zvaničnih i nezvaničnih gospodara.

Jasno je, dakle, da „bogumilska jeres“ u srednjovekovnoj Bosni uopšte nije postojala, kao što nije postojala ni u donemanjičkoj Srbiji. Već smo videli da su ti tzv. bogumili u stvari bili sasvim lojalni privrženici svoje slovenske orijentacije u stvarima vere i verske organizacije, isto onako kao što su bili neumorni borci na bojnopolju za održanje svoje državne samostalnosti i slobode. Šta bi bilo da se ti ljudi nisu tako divovski borili za svoje duhovne i nacionalne ideale? Južni Sloveni bi izgubili svoje blistavo mesto na istorijskoj pozornici. More jelinizma i romanizma možda ih ne bi sasvim progutalo, ali bi ih svakako nacionalno i duhovno obogaljilo. Što se to nije desilo, najviše zasluga ima Sveti Sava. Posmatran u istorijskoj perspektivi, rad Svetog Save je apostolsko delo. Tajna toga dela je prvo u tome što je Sveti Sava voleo svoj narod ljubavlju jednog svetitelja, drugo u tome što je srpski narod zavoleo Svetog Savu plemenitim žarom svoje duše i svoga bića. Stoga je razumljivo što je Sveti Sava Srbe više približio Hristu nego dve starodrevne hrišćanske kulture, na čijem je poprištu srpski narod podizao temelje svoje države. A najzad je razumljivo i to što se u svetosavskoj državi Nemanjića ne pomenu više nikada nijedan bogumil, kao što se ne pomenu više ni u Bosni od onog momenta kad je mogla slobodno da misli i da veruje kao Srbija.

Dorđe Dodig
suplent

Treće poglavlje

Šta hoće templari na Balkanu? – misterija viteškog reda Miloša Kobilića • Metafizička dimenzija rasporanog cara Murata • Postkosovski konspirološki okvir • Mesijanska funkcija Despota Stefana Lazarevića prema Konstantinu Filozofu • Tajne organizacije unutar crkve • Jefimija i Milica naspram Hilandara • Malteški put od Jerusalima i Kipra preko Balkana do Malte • Jovanovci na Balkanu • Slavonija kao sveta malteška teritorija • Pravoslavni red Jovanovaca u Rusiji za vreme cara Nikolaja

Prolazak vitezova preko naših teritorija ostavio je ogromne tragove. Zbog turske okupacije ideja viteštva na našim teritorijama u vidu tajnog organizovanja zaživela je pre svega preko ideje pobratimstva. Naša kraljevstva razapeta između istočne i zapadne crkve, uvek pod presijom Turske, svoju unutarnju snagu i krvno povezivanje pojačavala su idejom pobratimstva. Zanimljivo je da su krvno srodstvo, kumstvo i pobratimstvo inaugurisana kao trojstvo koje određuje

mikrokosmičke osnove savezništva i tajnog ili javnog sadejstva. Ono što se malo zna i čemu su nažalost više pažnje pridavali turski i ugarski izvori jeste činjenica da ni sami centri moći unutar srpskih teritorija nisu bili unisoni ni sasvim koordinisani. Prilično simplifikovana verzija Kosovske bitke, u kojoj je od osamnaestog veka Vuk Branković iznenadno proglašen izdajnikom a Miloš Obilić herojem, proistekla je iz činjenice da je onaj centar crkvene i političke moći koji su, neposredno posle Kosovske bitke, kontrolisale Milica i Jefimija postao dominantniji od hilandarskog kome je pripadao Branković. Sama Jefimija, jedna od prvih žena zainteresovanih za ezoteriju, mistiku i spiritualno okrenula je despota Stefana Lazarevića onostranom i razvijala u njemu osećaj za jurodivo. Nekoliko turskih izvora pominje postojanje tajnog pobratimstva koje sprema urotu protiv Murata. Postoje i oni suprotni po kojima je Miloš Kobilić otkriven kao tajni Muratov izaslanik i zato optužuje Brankovića. Tajna pobratimstva u Srbiji funkcionišu još od dvanaestog veka. Viteštvo u nešto mutiranom obliku na našim prostorima preuzima određene obrede i arhetipove iz raznih viteških redova. Templari su tako ostavili jasan pečat na mistici, poetici ali i pojedinim obredima našeg srednjovekovlja, da bi se u mutirajućoj varijanti ponovo pojavili kod adepata u devetnaestom veku. Stvari su poprimile kompleksne obrise neposredno posle smrti cara Dušana, koji je uprkos zapetljivoj političkoj situaciji uspevao da koordiniše centre crkvene i političke moći i da balansira između agresivnog zapada i još agresivnijeg istoka. Neposredno po njegovoj smrti, kako se srpske države računaju i raspadaju, tako i određeni eksponenti potpadaju pod različite ezoterijske uticaje. Carica Jelena, koja je čak bila optužena za ubistvo vizantijskog patrijarha, takođe se okreće mistici i ezoteriji. Ono što je za nas

najvažnije jeste da se uticaji obrednog hrišćanskog viteštva prenose u gotovo sve krajeve gde je bio srpski živalj. Učestvujući na ritterskim turnirima, despot Stefan Lazarević tako sekularnoj donosi i obrednu i ceremonijalnu ikonografiju viteštva, pa tako i ceo korpus prepoznatljivih elemenata *Reda Zmaja* u koji je i sam bio iniciran. Pored toga, primarno mesto u ezoterijskom i tajnom pobratimskom grupisanju zauzima, pored *Reda Zmaja*, i sam Sveti Jovan koji se javlja kao svetac-zaštitnik pobratimstva, dok ređe, ali isto tako kultno posredovanje u udruživanju i zaštitništvu obavljaju i sveti Georgije i Mihailo. Važno je znati da je i Vidovdan vrlo rano ustanovljen kao slava alhemičara i kovača. O svemu tome više se može naći u opisu Obilićevog mača i njegovim analogijama sa Ekskaliburum koji je iskovaio posvećeni kovač. Alhemija, templarski ali i drugi obredi tajnih društava tako sasvim separatno i postepeno prodiru u srednjovekovnu mistiku doneseni od samih vitezova, ali i preko trgovaca i putnika i pre svega monaha-mistika.

Važno je znati da su krstaši sa Barbarosom prešli Srbiju dve godine pošto je sultan Saladin zauzeo Jerusalim, pa se 1189. Fridrih Barbarosa susreo sa Nemanjom u Nišu. Ne treba zaboraviti ni da su 1204. krstaši zauzeli Carigrad i veliki deo Svete Gore. To je bilo dve godine pre nego što će Sveti Sava preneti mošti svog oca Simeona. Da i se otkrilo koliko su i kako templari i ostala bratstva uticali na naša područja važno je znati elementarne postulate ovog reda.

TEMPLARI

Red templara zauzima naročito mesto u nizu raznih sekta i organizacija koje su tajno radile na stvaranju svetske